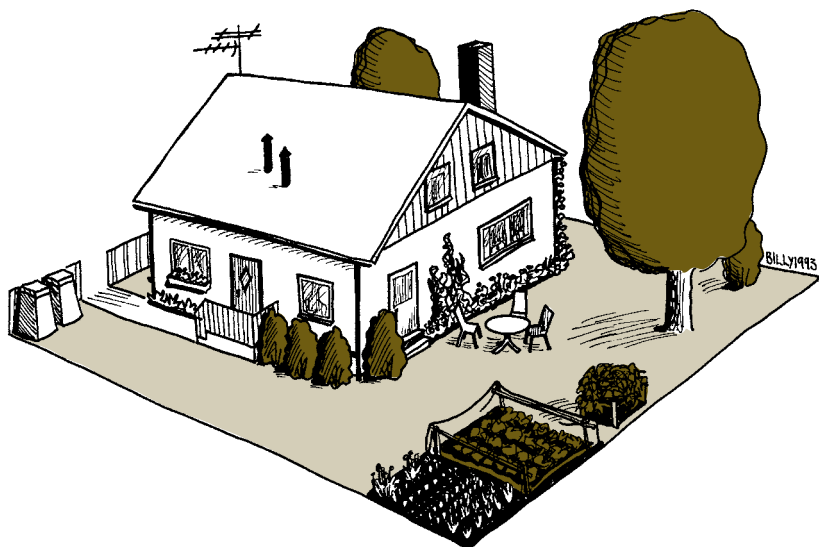

KOMPOSTERING

HUR DU KOMPOSTERAR
KÖSAVFALL OCH
TRÄDGÅRDSAVFALL

VARFÖR SKA VI KOMPOSTERA?

Vi står idag inför ett stort gemensamt avfallsproblem - det växande sopberget. Avfallsmängden måste minska och återvinningen öka. Farligt avfall får inte blandas med övrigt avfall och försvåra möjligheterna till återvinning och miljöriktig behandling. För att åstadkomma de nödvändiga förändringarna måste vi alla hjälpas åt.

När vi sorterar och komposterar vårt eget avfall bidrar vi aktivt till en bättre miljö och resurshushållning. Miljöhänsyn och effektiv resurshushållning är förutsättningar för en livskraftig miljö och en varaktigt hållbar samhällsutveckling. Vi kan inte bara förbruka utan vi måste använda våra resurser så att även kommande generationer har något att bruka.

När vi sorterar och komposterar den organiska delen av avfallet återför vi resurser till naturen. Avfallet som måste till soptipp eller förbränning minskar, samtidigt som miljöstörande transporter av avfall också minskar.

Genom kompostering kan vi återanvända en del av vårt avfall och en del av det vi tillsammans med naturen producerar i vår trädgård, som blommor, gräs och grönsaker. Eftersom komposten är ett utmärkt och näringsrikt jordförbättringsmedel minskar inköpen av jord och gödsel. Näringen från avfallet återförs till jorden som den en gång kom ifrån.

Kompostering är ett mycket enkelt och behändigt sätt att ta omhand det organiska avfallet. Av tradition komposterar många redan sitt trädgårdsavfall. Låt det inte stanna där. Hushållsavfallet kan vara lite svårare att ta omhand men ger ett ännu näringsrikare jordförbättringsmedel att använda i trädgården.

För att lyckas med komposteringen behövs en del kunskap, sunt förnuft och praktisk erfarenhet. Vi vill med denna bok ge dig hjälp på vägen.

Inledningsvis finns ett avsnitt om komposteringens grunder. Den kunskapen är nödvändig för att du sedan ska förstå varför vissa moment är viktiga för att komposteringen ska fungera och andra är mindre viktiga.

Trädgårdskomposten och köskomposten skiljer sig åt på flera viktiga punkter. Boken behandlar båda formerna och tar upp saker du behöver veta innan du börjar kompostera.

Ska sortering och kompostering av köksavfall fungera utan irritation är det nödvändigt att köket utrustas på lämpligt sätt. Boken ger dig några uppslag att fundera över.

Efter det kommer boken in på viktiga frågor som:

Vilken behållare ska jag välja? Vad kan jag kompostera? Hur gör jag? Hur använder jag kompostjorden?

Slutligen finns ett felsökningschema. Kompostering är inte särskilt svårt men visst kan det bli problem. I boken finns en lathund till din hjälp om du stöter på problem.

Vill du veta mer finns det förslag på skrifter som du kan läsa samt myndigheter och organisationer som kan ge dig råd.

INNEHÅLL

Kompostering Grunderna	5
Trädgårdskompost	7
Placering i trädgården, Vad kan komposteras?, Ritning på kompostbehållare, Året runt med trädgårdskomposten.	
Kökskompost	11
Förberedelser, Kökets utrustning, Kompostbehållare, Vad kan komposteras, Strömmaterial.	
Skötsel	23
Fylla på, Röra om, Lukt och lakvatten, Efterkompostering, Tömning, Eftermognad, Tillsynsschema, Vilket sätt passar dig?	
Lönen för mödan	28
Bra för växterna, Bra för ekonomin, Bra för jorden, Vad använder man komposten till?	
Felsökningsschema	32
Information	34
Regler och bestämmelser	35

KOMPOSTERING GRUNDERNA

Kompostering är en process som äger rum i naturen med eller utan vår medverkan. Det som växer upp faller så småningom till marken. Löv och andra växtrester blir inte liggande någon längre tid. De bryts ner av smådjur och markorganismer.

Dessa djur och organismer finns naturligt i omgivningen. När vi komposterar samlar vi ihop stora mängder organiskt material på ett ställe och då samlas dessa organismer där.

Kompostering är en naturlig process som fortgår tills de organismer som arbetar i komposten är färdiga med jobbet. En mängd omständigheter kan påverka hur lång tid det tar, det finns inget generellt mått utan det varierar från fall till fall. Så länge nedbrytningen pågår förbrukar komposten kväve och är tämligen varm. När nedbrytningen avtar sjunker temperaturen.

Detta är en naturlig process men för att den ska fungera krävs ändå att fyra viktiga villkor är uppfyllda.

VILLKOR FÖR KOMPOSTERING

SYRE/LUFT

Kompostering innebär att organiskt material bryts ner under syretillförsel. Organismerna och djuren som arbetar i komposten är beroende av syre.

Det måste finnas luft i komposten och det måste ske ett luftutbyte. Annars tar andra typer av organismer över arbetet, sådana som klarar sig utan luft.

Utan luft luktar komposten illa och nedbrytningen går långsammare. Den går också långsammare vid lägre temperatur. Detta ska undvikas men komposten blir inte giftig eller förstörd om det sker.

MATERIALBLANDNING

Organismerna i komposten, främst bakterierna, behöver kväve och energi. För att nedbrytning ska ske krävs ett kväverikt material i komposten. Kväve (N), finns i matavfall och färsk gröna växtdelar. Organismerna behöver också energi i form av kolrikt material. Kol (C) finns i äldre, brunt trädgårdsmaterial. Förhållandet mellan kol och kväve i komposten kallas kol-kväve-kvoten (C/N) och är viktig för att nedbrytningen ska gå bra.

Färdig kompost

Eftersom växterna liksom organismerna i komposten, behöver kväve ska inte komposten användas förrän den är "färdig". Kvävet i komposten blir inte återkomligt för växterna förrän nedbrytningen är klar och bakterierna dör. Trots att nedbrytningen inte är klar kan kompostens temperatur sjunka på grund av brist på syre, brist på vatten, brist på kväve eller kyla. Därför är det inte säkert att komposten är "färdig" bara för att temperaturen är låg.

En färdig kompost är mörk och "smulig" till konsistensen, jordliknande och luktar "gott". Blandar man om komposthögen ska temperaturen inte stiga igen.

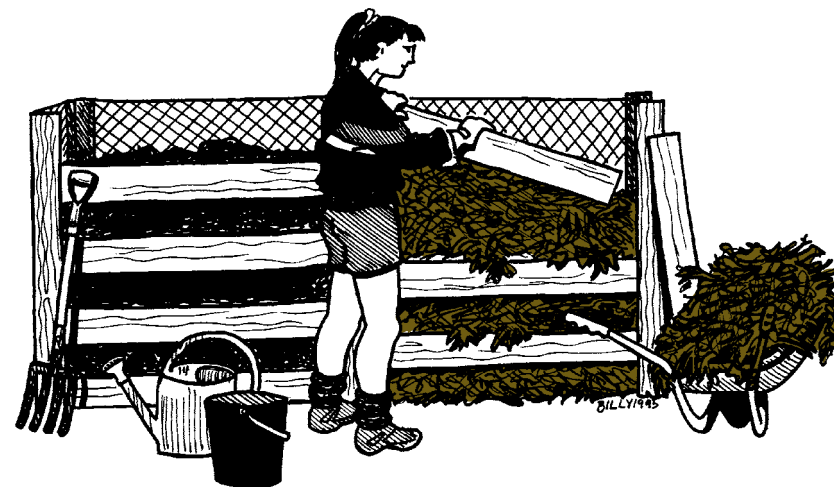
VÄRME

Det finns olika organismer i komposten. Varje sort har vanligen en temperatur som de trivs bäst vid. I och med att det finns många olika organismer täcker de tillsammans in ett stort temperaturområde från ungefär 0-70°C. Vid låga temperaturer går nedbrytningen långsamt. Snabbast går den vid 40-50°C.

Växter och matrester innehåller energi (kalorier) i form av protein, socker och stärkelse. När materialet bryts ner frigörs energin som värme. Det gör att komposten värms upp. En kompost där nedbrytning sker är varmare än omgivningen.

VATTEN

Organismerna behöver en fuktig miljö. Vattenhalten i komposten ska vara omkring 60%. Kompostmaterialet känns då som en "urkramad svamp" när man tar i det. Är vattenhalten för låg kan organismerna inte arbeta och nedbrytningen stannar upp helt och hållet. Materialet torkar istället för att komposteras.

TRÄDGÅRDS- KOMPOST

Att anlägga och sköta en trädgårdskompost är inte svårt. Det krävs inga tillstånd eller speciell utrustning, utan det är bara att sätta igång. De flesta villaägare har säkert redan någon liten kompost i ett hörn av trädgården, men tar kanske inte tillvara allt som går att kompostera. Eftersom komposten så småningom blir ett förträffligt jordförbättringsmedel och planteringsjord är det lämpligt att ta hand om allt som går att kompostera.

Placering

Placera trädgårdskomposten i ett undanskymt, lite skuggigt hörn av trädgården. Den ska inte placeras under eller vid sidan av ett stort träd, vars hungriga rötter kan växa in i komposten. Speciellt poppel, pil och sälg ska man se upp med. Komposten ska inte heller placeras så långt bort att man drar sig för att gå dit.

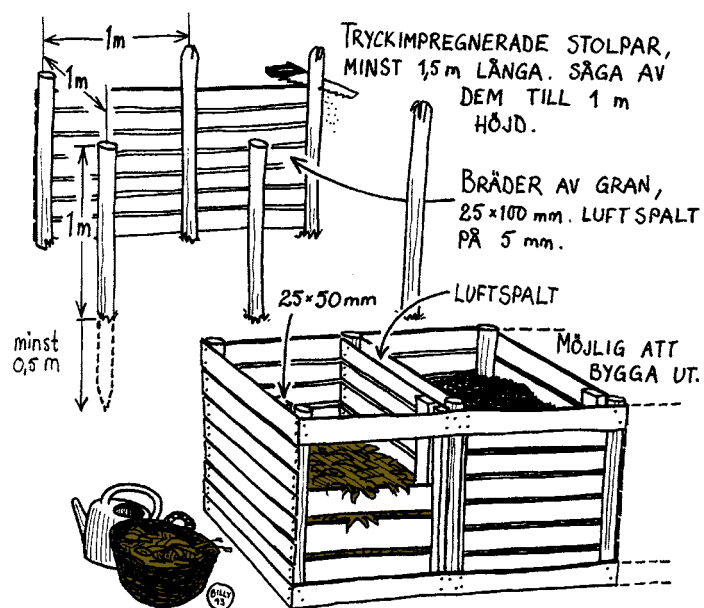
En trädgårdskompost innehåller vanligen grovt material och även torrt gräs, torra löv och liknande. Det gör att det kommer

in ordentligt med luft i komposten. Den kan däremot ofta bli för torr. Genom att bygga behållare av trä med små springor mellan plankorna blir behållaren tätare och komposten torkar inte lika lätt. En behållare av nät blir tätare om man fodrar in den med plast.

Torr material fuktas innan det läggs i komposten. Använd en vattenkanna med stril. Vattna vid varje påfyllning av torrt material. Fukta lagom, sätt inte en vattenspridare eller vattenslang i komposten det rinner bara rakt igenom.

Trädgårdskomposten kan vara utformad på flera olika sätt. En anläggning med 2 eller 3 fack bredvid varandra är att rekommendera. Då kan man fylla på i ett fack, låta komposten vila i ett fack och ha ett fack med färdig kompostjord i. Det tredje facket kan alternativt användas för att samla grovt ris i samt annat avfall som ska sönderdelas före kompostering.

För dig som inte vill bygga själv finns en hel mängd trevliga trädgårdskompostbehållare att köpa.

Bra för att få extra fart på trädgårdskomposten;

- Färskt gräsclipp är bra att blanda i komposten för att få fart på den, men blanda ner det ordentligt.
- Ta reda på all djurgödsel som går att komma över och kompostera den. Köpt höns gödsel är också bra för att få fart på komposten.

LÄMPLIGT ATT KOMPOSTERA:

Gräs, löv, hö, gödsel av många olika sorter, ogrärens, sågspån, kutterspån, flis, halm, vall och ängsgräs, vissna blommor, mossa, potatisblast, rabar-

berblad, mindre mängder bark, grönsaks- och fruktrester samt använd jord från balkonglädor, krukor och amplar.

OLÄMPLIGT ATT KOMPOSTERA:

Grövre grenar

tjockare än ca 1 cm i diameter, tar lång tid att bryta ner. Sönderdela dessa med hjälp av kompostkvarn, yxa eller såg. Grövre grenar kan även i många kommuner lämnas till central kompostering.

Kompostaktivatorer

är onödiga och dyra men inte skadliga. Organismerna som behövs finns naturligt i kompostmaterial. Höns gödsel samt gräsclipp är bra och billiga alternativ.

Ogräs

Ogräs som satt frö skall undvikas. Besvärliga ogräs som kvickrot, maskrosrötter och tistlar bör inte läggas direkt i komposten. Låt dem ligga i solen och torka först, så att de inte kan sprida sig i komposten. Annat ogrärens går bra att kompostera direkt.

Vedaska

i större mängd och grillkol bör undvikas. Vedaska är för kaliumrik och bör istället spridas runt uppvuxna träd, buskar och häckar.

DUNDERRECEPT FÖR KOMPOSTSTART

Får du trots alla dessa goda råd inte fart på komposten följer här två dunderrecept:

- Blanda 12 delar färskt gräsclipp med 3 delar sågspån.
- Blanda 5 delar gräsclipp, 10 delar löv och 1 del färsk höns gödsel.

Sjuka växtdelar

ska inte läggas i komposten. En del skadegörare kan överleva komposteringen och sedan smitta ner friska växter när kompostjorden används. Fukt och grönsaker som börjar bli gamla, till exempel skrumpna äpplen, kan självklart läggas i komposten.

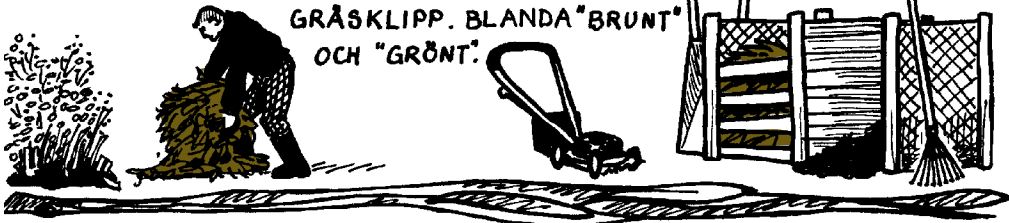
Kalk

ska inte tillföras komposten. Den får av sig själv ett lagom kalkinnehåll (pH) när den är färdig även om materialet som komposteras inte har det.

ÅRET RUNT MED TRÄDGÅRDSKOMPOSTEN

VÅR

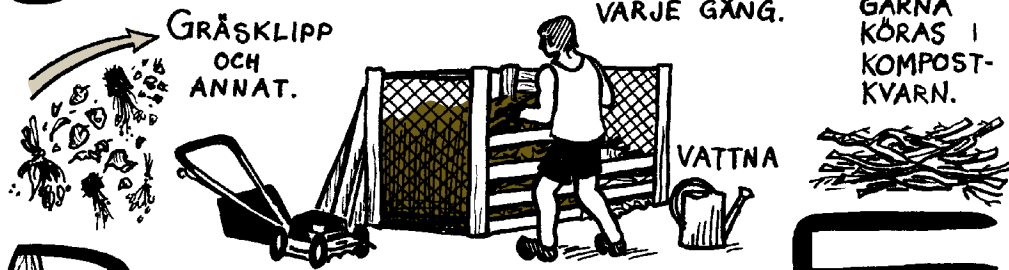
SAMLAR MYCKET MATERIAL. BLANDA I FRISKT GRÄSKLIPP. BLANDA "BRUNT" OCH "GRÖNT".

SOMMAR

BLANDA MATERIALET VARJE GÅNG.

GROVT FÖR SIG. KAN GÅRNA KÖRAS I KOMPOSTKVARN.

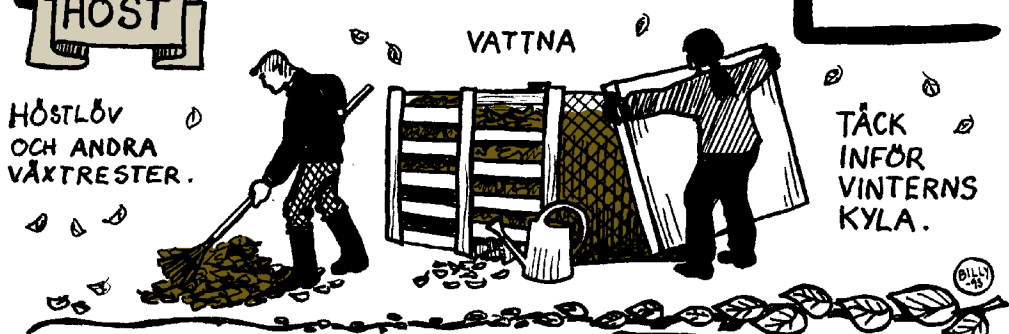

HÖST

VATTNA

TÄCK INFÖR VINTERNS KYLA.

HÖSTLÖV OCH ANDRA VÄXTRESTER.

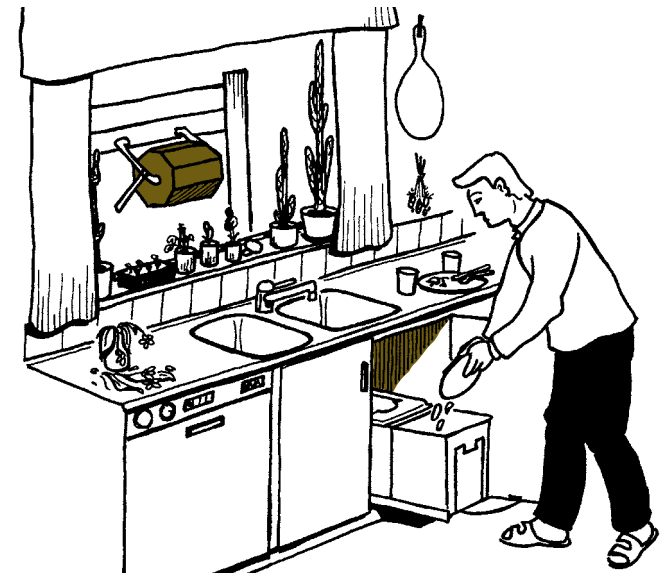
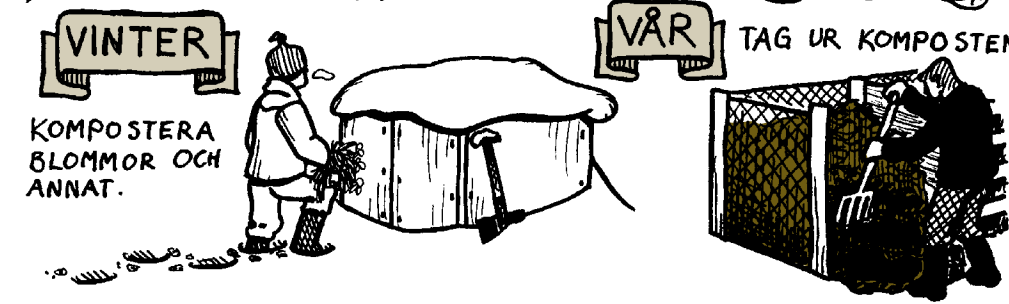

VINTER

VÅR

TAG UR KOMPOSTEN

KOMPOSTERA BLOMMOR OCH ANNAT.

KÖKSKOMPOST

Fördelen med att kompostera köksavfall är att det innehåller mycket nyttigheter för växter och jord. Köksavfall ger en mer näringsrik kompost än vad vi får från trädgårdsavfallet och är därför ännu bättre för växterna.

Även om grunderna är desamma kräver kompostering av köksavfall lite mer förberedelser än trädgårdskomposten. För det första måste man följa de lokala bestämmelserna för kompostering av köksavfall. Sorteringen i köket måste fungera tillfredställande. Kompostbehållare måste uppfylla kraven i de lokala bestämmelserna och dessutom vara funktionella. Slutligen måste komposten användas på bästa sätt.

Bestämmelser

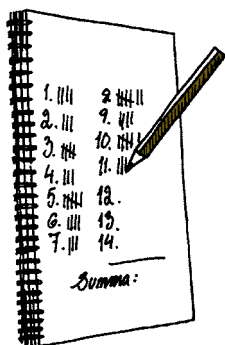
Ta reda på vilka regler som gäller i din kommun. Reglerna är till för att undvika problem med skadedjur, hygien och lukt vid kompostering av köksavfall.

I huvudsak berör reglerna själva behållaren. De flesta kommuner kräver skadedjursäkra behållare.

Hur mycket avfall blir det?

Planera både köksinredningen och kompostbehållaren efter den faktiska mängden avfall som bildas. Mät hur mycket komposterbart avfall som uppkommer i just ditt hushåll. Variationerna mellan hushållen är stora. Börja sortera och mäta innan kompostbehållaren köps eller byggs.

Kompostbehållaren ska rymma flera månaders avfall. Exakt antal är svårt att ange. Det beror på behållarens utformning och skötseln av komposten. Det kan finnas lokala bestämmelser som anger hur mycket behållaren ska rymma, t. ex. 50 liter per år och person i hushållet. Räkna också ut hur stor komposthinken i köket behöver vara.

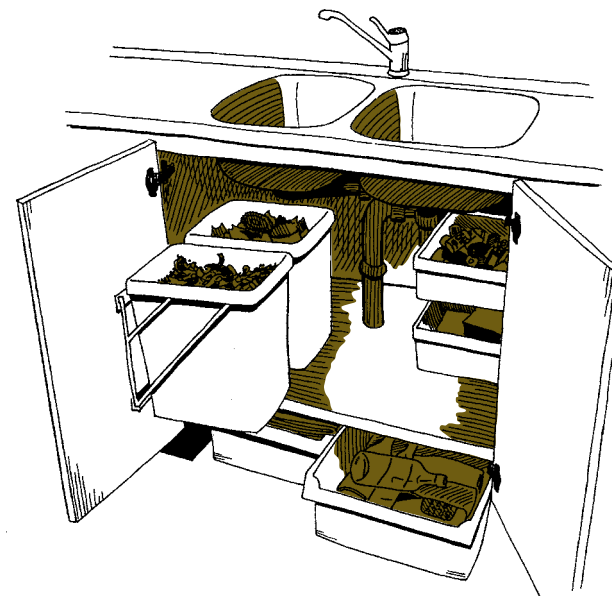

Mät hur mycket avfall som bildas under fjorton dagar. Anteckna varje gång du tömmer (enliters mjölkpaket eller tvåliters glasspaket är bra mått). Dela sedan summan med två så får du veckomängden. I en större familj kan kanske en tioliters hink vara ett lämpligare mått.

FÖRBEREDELSE

- Ta reda på vilka regler för lokal kompostering som gäller i din kommun. Vänd dig till Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen eller motsvarande.
- Mät hur mycket kompostavfall som bildas hos just dig.
- Hur ska sorteringen fungera i köket?
- Hur mycket tid och arbete får komposteringen ta?
- Ska du samkompostera köksavfall/trädgårdsavfall eller var för sig?
- Ska du kompostera själv eller tillsammans med någon granne?
- Vilken behållare passar dig? Hör med Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen vilka behållare som är godkända i din kommun.
- Var ska behållaren placeras?

Kökets utrustning och planering

Det är viktigt att sorteringen av avfall fungerar. Det ska vara smidigt att bli av med sitt avfall. Den självklara platsen för sopsorteringen är i bänkskåpen under diskbänken.

Hinken för komposterbart ska finnas i direkt anslutning till slasken, gärna en utdragbar hink med lock som rymmer ett par dagars kompostavfall.

Förpackningar av glas, metall, papper och plast kan det också behövas plats för. Övrigt material som till exempel blöjor, bomull, dammsugarpåsar slängs i den vanliga soppåsen.

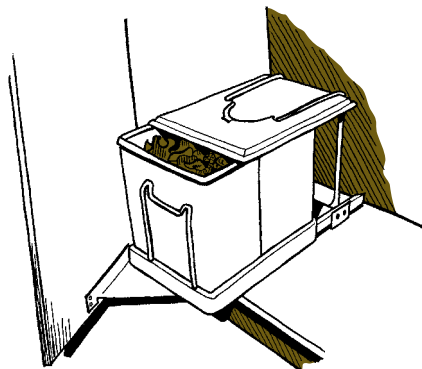
Några alternativ på köksinredningar.

Komposthinken och sophinken bör stå under diskbänken men storleken på hinkarna kan givetvis variera. Välj själv om hinkarna ska vara utdragbara, om det ska vara en påse i hinken osv.

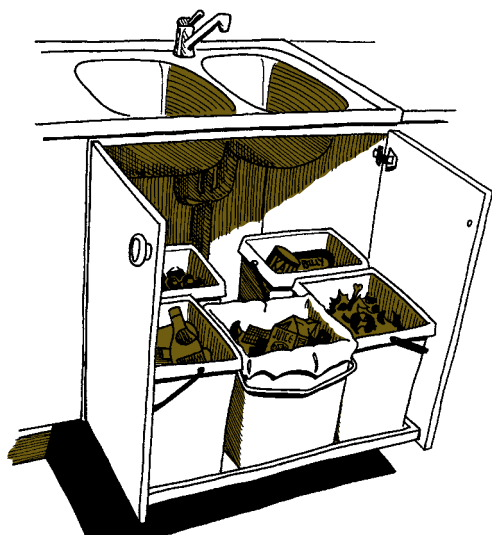
Börja med överblivna burkar i plast och ha flera stående löst under diskbänken. Antingen fungerar det bra eller så lär man sig hur man vill ha det och vad man behöver köpa för att det ska fungera. Tänk igenom hur det fungerar bäst hos dig innan du köper några speciella kärl eller inredningar.

Företag som säljer köksinredningar har alla olika lösningar för källsortering.

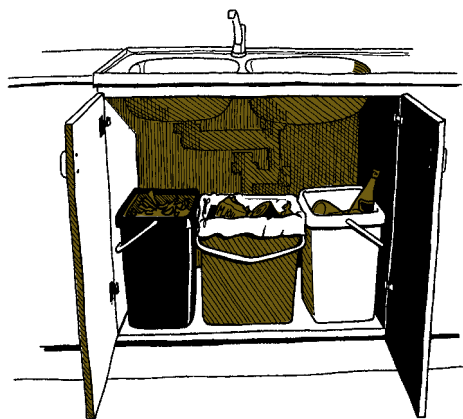
Inredning 1 består av en utdragbar vagn som åker ut när man öppnar dörren, 40 cm bred och 60 cm djup, med lock som sitter fast inne i skåpet på väggen. Vagnen rymmer 2 större hinkar, den främre för kompost, den bakre för förpackningar. På den andra skåpdörrens insida kan man ha en sophink för övrigt avfall. För att vagnarna ska fungera måste skåpdörrarna gå att öppna helt och hela skåpets djup gå att använda.

Inredning 2 består av en utdragbar vagn som upptar hela skåpets bredd. Man öppnar bägge dörrarna helt och drar ut vagnen. På vagnen kan man variera antalet kärl och dess inbördes storlek. Vagnen tillverkas i en enda modell och man tar ut hål i bottenplattan för vatten och avlopp efter hur det sitter i skåpet. På vagnen rymms åtminstone 3 hinkar av lite större storlek, samt eventuellt en eller ett par mindre för batterier och liknande. Vagnen kräver rätt mycket plats när den är utdragen men det är lätt att komma åt hinkarna.

Inredning 3 består av 3 lösa hinkar, en brun med lock, en vit och en grön. Lämpligtvis används den bruna för kompost, den gröna för övrigt avfall och den vita enligt egna önskemål eller inte alls. Hinkarna placeras stående på golvet i skåpet.

KOMPOSTBEHÅLLARE FÖR KÖKSAVFALL

Det finns en mängd olika kompostbehållare på marknaden och nya tillkommer. Eftersom både avfallsvolymen och möjligheterna att arbeta med komposten varierar kommer det alltid att behövas flera olika typer och storlekar på behållarna. En och samma behållare passar inte alla hushåll.

Lokala bestämmelser

Varje kommun har sina regler och dessa måste man ta reda på innan man börjar kompostera. Vanligen ställer man krav på antalet fack, isolering och säkerhet mot skadedjur. Placeringen av behållaren, liksom behållarens storlek kan det också finnas bestämmelser om.

Statiska och dynamiska behållare

Statiska behållare står stilla, till skillnad från dem som går att rotera. Statiska behållare kräver omrörning, annars får man problem med dålig ventilation och ojämn kompostering. En typ av statisk behållare matas underifrån med en kross- och pumpanordning. Där behövs ingen omrörning.

Dynamiska eller rörliga behållare består vanligen av en trumma som roteras kring en axel. Materialet blandas och luftas varje gång man snurrar behållaren. Risken för att det ska bildas "syrefattiga fickor" med dålig ventilation är liten.

Formen

En statisk kompostbehållare bör vara högre än den är vid och gärna rund till formen. Om behållaren är rund blir det inte riktigt lika "kallt" som i hörnen på en fyrkantig. Behållaren får inte vara för låg och vid, men inte heller för hög och smal. Omkring 1 meter hög - annars blir materialet hoptryckt i botten, börjar ruttna och det blir svårt att röra om.

Skadedjurssäker

För att undvika skadedjur som t. ex. råttor, möss, sork och fåglar

får det inte finnas några öppningar på behållaren som är större än 5-6 millimeter. Det ska dessutom finnas en botten och ett lock som ligger på plats utan att blåsa upp.

Ett eller två fack?

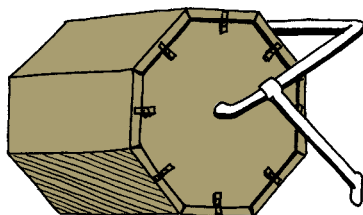
Har behållaren två fack kan det ena användas för den aktiva komposteringen och det andra för efterkomposteringen. Se efter hur skiljeväggen sitter fast. Skiljeväggen får inte vika sig eller glida i sidled.

Volymen

Behållarens volym ska anpassas efter den volym material du tänker kompostera. Se sid 12. Tänk på att det dessutom ska finnas utrymme för strömaterial. En snabbt fylld och överfylld behållare är inte bra, inte heller en jättebehållare med en liten skvätt avfall i botten.

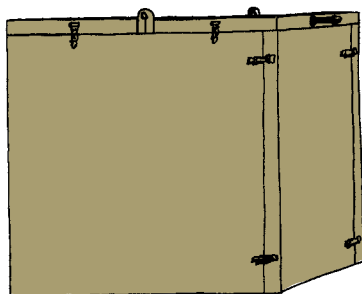
DYNAMISKA BEHÅLLARE

bör rymma 8-12 veckors avfall i ett fack. I en behållare med två fack bör båda facken rymma så mycket.

STATISKA BEHÅLLARE

bör rymma 15-20 veckors avfall i ett fack. I en behållare med två fack bör båda facken rymma så mycket.

Isolering

Isolerade behållare kallas ofta "varmkompost" eller "året-om-kompost". Isoleringens uppgift är att behålla värmen från nedbrytningen inom behållaren och hindra vinterkylan att komma in. Om komposten fryser upphör nedbrytningen. Isoleringen ska vara av tåligt material eller skyddad så att den inte går sönder om man kommer åt vid omrörning. Samtidigt får isoleringen inte hindra luft från att komma in i och ut ur behållaren.

Placering

Placera behållaren lättillgängligt, gärna lite skyddat, kanske under ett enkelt tak. Eftersom komposten kan lukta och dra till sig flugor bör den inte placeras så att den stör grannarna.

Tömning

En liten lucka längst ner är trevlig att öppna och titta in igenom. Det är däremot besvärligt att tömma behållaren genom luckan. Det är bättre om behållaren lätt går att ta isär eller att en vägg kan tas bort. En annan lösning är att lyfta behållarens väggar uppåt och låta kompost samt botten bli kvar på marken.

Lakvatten och kondens

Står behållaren på gräsmatta, grus eller jord kan man låta lakvattnet sippra ner i jorden. Inomhus och på hårdgjord yta måste man dock kunna samla upp lakvattnet, annars rinner det ut runt behållaren, luktar illa och drar till sig flugor.

Kontrollera om behållaren har särskilda hål för överskottsvattnet - lakvattnet - eller om det får sippra ut där det kan. Botten bör vara sluttande mot någon form av avtappningshål.

Locket bör vara konvext så att kondensvattnet rinner in mot mitten och ner i behållaren igen. Annars kan vattnet samlas runt locköppningen och på kanterna med påföljd att man lätt smutsar ner sig när man lägger material i behållaren.

BEHÅLLARENS SVAGA PUNKTER

Behållaren ska naturligtvis gå att använda till det den är avsedd för och dessutom uppfylla de krav som gäller i din kommun.

Följande punkter kan vara värda att kontrollera extra noga:

Påfyllnadsöppningen

på behållaren ska vara tillräckligt stor för att avfallet ska kunna läggas i behållaren utan att det fastnar på kanter eller hamnar utanför.

Gångjärnen

ska vara av hållbart material och dimensionerade för locket storlek och tyngd. Stannar locket i öppet läge eller faller det ner och i så fall bakåt eller framåt?

Korrosion och rost

Behållaren ska vara tillverkad av material som inte rostar. Komposten är fuktig och innehåller svaga syror som är frätande. Det får inte heller vara material som tillsammans bildar någon form av galvaniskt element. Skyddet mot rost är helt avgörande för behållarens livslängd.

Luftning-ventilation

För att det ska gå att kompostera krävs luft och ventilation. Behållarna bör vara konstruerade så att luft kan komma in och ut ur behållaren. Hur är det löst? Verkar det rimligt att ventilationen kan fungera eller kommer den att kleta igen av matrester?

Lakvatten

Var tar lakvattnet vägen? Finns det några särskilda öppningar?

Två behållare eller två fack?

Lockets utformning och isolering

Är locket lätt att öppna? Är locket delat? Kan man lägga i material utan att hålla i locket? Kan man lägga i material utan att kladda ner sig? Kan det frysa fast vintertid? Kan det kärva? Är locket isolerat eller kan det komma in kyla den vägen?

Hur är insidan utformad?

Håller den för skrap och slag som kan uppstå när man rör om i komposten? Går den att få någorlunda ren eller fastnar matresterna?

Tillverkning och skrotningsmöjlighet

Även en kompostbehållare blir avfall någon dag. Hur ska behållaren skrotas, kan materialen tas isär och skrotas var för sig, kanske rent av återvinnas.

Hur är behållaren att tömma?

Möjlighet att låsa locket

kan vara aktuellt om man bor i områden där det förekommer vandalisering.

VAD KAN MAN KOMPOSTERA

När man komposterar köksavfall får man använda sitt sunda förnuft. Gör man 10 kg apelsinmarmelad kan det vara svårt för komposten att bryta ner alla skalrester på en gång. Samma sak om frysen gått sönder och 30 kg älgkött ruttnat. Normala mängder av de flesta organiska avfall går dock bra.

Komposterar man trädgårdsavfall tillsammans med köksavfall brukar man få en ganska bra blandning av kol och kväve. Ofta komposterar dock köksavfallet för sig, dels på grund av de krav som ställs på behållarens utformning, dels beroende på att trädgårdsavfall bara finns under en begränsad del av året. Då behöver man komplettera köksavfallet med ett kolrikt material som också suger upp fukt, eftersom köksavfall vanligen är mycket blött. Det kolrika materialet kallas för strömaterial och kan t.ex. vara sågspån, hyvelspån, okalkad ogödslad torvmull, papper eller halm. Det finns kompostströ att köpa, en blandning av lövspån, flis och torvmull.

OLÄMPLIGT ATT KOMPOSTERA

- Blöjor och mensskydd går inte att kompostera med någon större framgång ännu.
- Metall, plast, glas ska undvikas. Eventuellt kan "felsorteringar" plockas bort efteråt.
- Kalk gör skada i komposten genom att en del av kvävet frigörs till luften i form av ammoniak. Det både luktar illa och är olämpligt ur miljösynpunkt samtidigt som värdefullt kväve förloras.
- Kompostaktivatorer är helt onödiga och bara en extra kostnad.
- Vedaska ska undvikas i större mängder. Vedaska är rik på kalium och det är även komposten, så ytterligare tillsats är inte bra. Vedaskan kan istället spridas runt uppvuxna träd och buskar, häckar, bär och fruktbuskar.

LÄMPLIGT ATT KOMPOSTERA

- Matrester, både tillagade och råa av kött, fisk, grönsaker och frukt, köttben.
- Bröd, kex, kakor.
- Kaffesump, kaffe- och tefilter.
- Ägg och äggskal.
- Mjolkprodukter.
- Rester av pålägg.
- Frukt/grönsaker.
- Popcorn - inte hårda kärnor.
- Mjöl, ris och pasta.
- Hushållspapper och servetter som inte är av klorblekt pappersmassa.
- Vissna blommor.
- Krukväxter och jord från omplantering och liknande.
- Fiskrens, räk- och kräftskal. Det luktar men luktar mindre än om man lägger det i soppunnan. Täcker man med strömaterial luktar det förvånansvärt lite.
- Dagstidningar som man använder för att fodra in komposthinken och rensa slasken med, kan komposteras om de sönderdelas. De innehåller inte några giftiga tungmetaller.

Strömateriäl

Strömateriäl kallas det kolrika materiäl som man blandar i köksavfallet för att få en bättre nedbrytning och för att suga upp en del av vattnet. Det finns en mängd tänkbara strömateriäl. Använd det du har tillgång till.

Sågsån, kuttersån samt okalkad och ogödslad torv är bra strömateriäl. En blandning av dessa är utmärkt då torven suger upp vatten och minskar lukten medan sågsånet står för det mer lättillgängliga kolet. Eget strömateriäl av sönderdelat trädgårdsavfall, ris, kvistar m.m. är också bra. Sönderdelat tidningspapper, hackad halm, hackat hö är andra exempel på tänkbara strömateriäl.

I statiska behållare får inte strömateriälet vara för finfördelat. Grövre materiäl som tex kuttersån, behövs ofta för att komposten inte ska bli för kompakt och tät.

STRÖMATERIÄL

- Sågsån
- Kuttersån
- Okalkad och ogödslad torv
- Sönderdelat trädgårdsavfall
- Ris och kvistar
- Sönderdelat tidningspapper
- Hackad halm
- Hackat hö

Lämplig dosering: 3 delar köksavfall och 1 del strömateriäl

Varje dag

Fyll på avfall och strömateriäl. En roterande behållare vrids ett halvt eller helt varv enligt anvisningarna. Kontrollera lakvatten, flugor och lukt. Är allt som det ska?

1ggr/vecka

Ta rätt på eventuellt lakvatten och töm detta. En statisk behållare bör få en kraftigare omrörning. Kontrollera att det finns strömateriäl hemma.

1ggr/månad

Blanda om ordentligt i den statiska behållaren. Blanda om även i facket/behållaren för efterkompostering. Fyll vid behov på strömateriäl i efterkomposteringen.

SKÖTSEL

En kompost måste skötas för att nedbrytningen ska fungera utan störningar. Skötseln består av ett antal mer eller mindre viktiga moment. Här följer en beskrivning av de vanligaste.

Fylla på materiäl

Hur behållaren fylls har betydelse för hur nedbrytningen går. Det är bättre att lägga i mindre mängder ofta än stora mängder mer sällan. Fyller man på varje dag hålls temperaturen uppe och nedbrytningen igång. Detta är viktigt vintertid eftersom komposten fryser om processen avstannar.

I en **dynamisk behållare** tillsätter man avfallet, en del strömateriäl och roterar behållaren enligt instruktionerna.

En **statisk behållare** måste man fylla noggrannare. Fördela materiälet jämnt i behållaren. Kratta ner det färskt avfallet i det som redan ligger där. Rör om och luckra i materiälet så att det luftas. Täck med strömateriäl så blir det behagligare att öppna behållaren nästa gång. Undermatad behållare fylls genom tratten, inte så stora mängder varje gång, max 3-4 liter per dag. Krossa och skjut in materiälet genom upprepade pumpningar.

Röra om

För att komposteringen ska fungera är det nödvändigt att röra om i materialet så att luft kommer in. Det är ofta tungt och kan lukta illa men det är nödvändigt. Ta för vana att röra om i materialet någon gång i veckan. Annars kan illaluktande fickor utan luft bildas i kompostmassan.

En dynamisk behållare har fördelen att man inte behöver blanda om materialet själv. Man snurrar eller vevar istället på behållaren. Hos vissa roterande behållare kan lakvattnet rinna utefter behållaren när man snurrar. Torka bort det så fort som möjligt. Undermatad behållare behöver inte röras om.

Om komposten luktar illa

Komposten kan lukta av flera orsaker. Man kan ha lagt i något som luktar illa t.ex. fiskrens. Genom att blanda om och tillföra strömaterial kommer man snabbt till rätta med lukten. Komposten kan också lukta illa därför att det saknas luft i behållaren och man får en rötning istället. Blandar man om, tillsätter strömaterial och luftar materialet försvinner detta ganska snabbt.

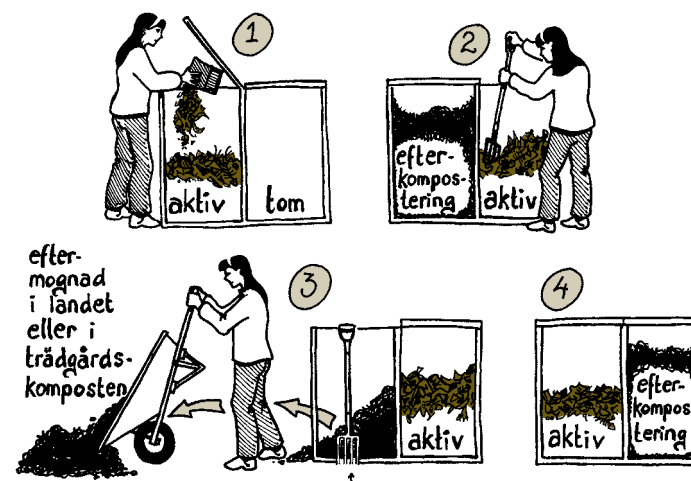
Vanligast är dock en stark lukt av ammoniak eller stallgödsel. Det beror på att det är för mycket kväve och för lite kol i komposten, så att kväve frigörs till luften som ammoniak. Genom att tillföra mer strömaterial kan man minska den risken.

Ta hand om lakvatten

Under komposteringen bildas både kondens och lakvatten. Lakvattnet kan förorsaka lukt om behållaren står på hårdgjord yta eller inomhus. Det bör då finnas anordningar för att samla upp lakvattnet. Ta för vana att tömma det en eller ett par gånger i veckan. Lakvattnet kan även användas som gödning.

Efterkompostering

För att allt material - även det senast ilagda - ska bli nedbrutet måste materialet efterkompostera. Ett bra sätt är att ha en behållare med två fack. När det ena facket är fullt börjar man fylla det andra. När även det är fullt tömmer man det första

som då har efterkomposterat tillräckligt länge. Har man inte två fack måste man efterkompostera i en annan behållare.

Tömning av behållaren

Tömning är en återkommande syssla som sker flera gånger om året. Förbered ordentligt och gör det så praktiskt som möjligt.

Eftermognad

När efterkomposteringen är klar bör materialet eftermognas innan det är "färdigt" (Se sid. 6). Töm materialet i en öppen behållare eller hög på marken. Täck t. ex. med en plastsäck och förankra med ett par stenar. Har man snabbkomposterat och efterkomposterat i roterande behållare behövs ett par månaders eftermognad. Komposterar man i en statisk behållare bör det ta 3-6 månader att fylla ett fack. Fyller man sedan nästa har materialet i det första facket komposterats 6-12 månader. Det materialet är förmodligen färdigt att användas.

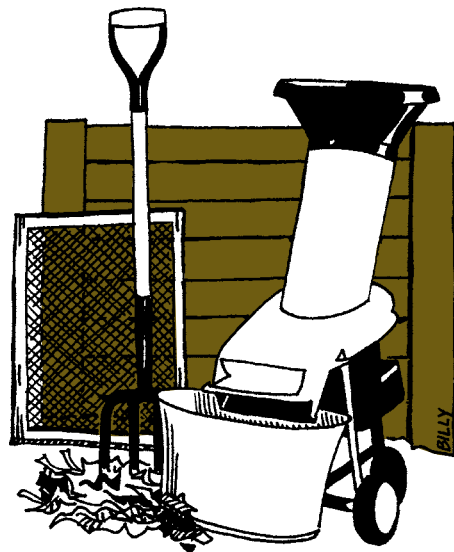
Kontrollera om temperaturen stiger när facket töms och materialet blandas. Blir det varmt bör materialet eftermognas 1-2 månader. Så länge det blir varmt finns det material som inte är färdignedbrutet. Man kan också lägga materialet i trädgårdskomposten för eftermognad. Den undermatade behållaren töms aldrig helt, utan töms ovanifrån efterhand.

Vilket sätt passar dig?

Alla är vi olika med olika vanor och intressen. Alla är inte beredda eller har möjlighet att lägga ner lika mycket tid och arbete på komposteringen. Våra vanor och rutiner kan också förändras och då får komposterandet anpassas efter det. Här följer några tänkbara sätt att kompostera på.

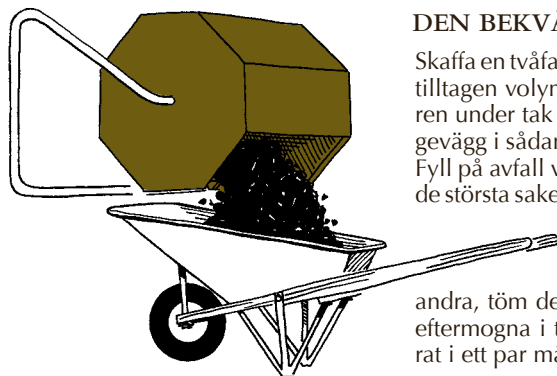
DEN ENGAGERADE

Räkna med att avsätta någon eller några timmars arbete i veckan på komposten. Sönderdela noga allt material som ska komposteras. Ta tillvara på trädgårdsavfallet, sönderdela det och använd det som strömaterial. Skaffa eller bygg en rymlig behållare där även allt trädgårdsavfall ryms. Behållaren behöver inte ha två fack, utan när den är full töms den och den övre tredjedelen av materialet läggs tillbaka i behållaren. Komposten får ligga och eftermogna 2 - 3 månader före användning. Komposten sållas i ett såll eller t.ex. kycklingnät uppspant på en ram eller en gammal läskedrycksback i plast.

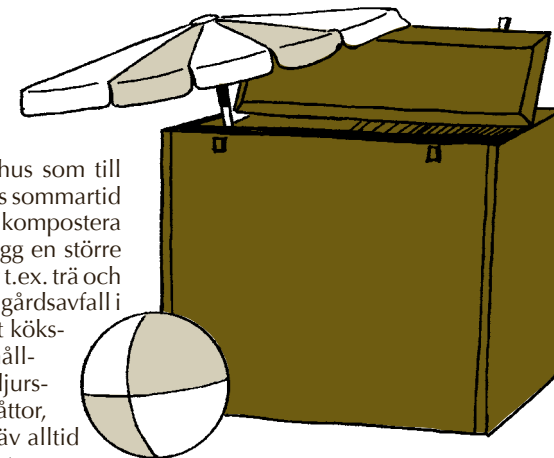
DEN BEKVÄME

Skaffa en tvåfacks roterande behållare med väl tilltagen volym. Häng upp eller ställ behållaren under tak men utomhus, på carport/garagevägg i sådan höjd att skottkärran går under. Fyll på avfall varje dag och sönderdela enbart de största sakerna som gamla limpor m.m. Använd sågspån och torv som strömaterial. Roterar enl. anvisningarna. Fyll ett fack, fyll det andra, töm det första direkt i skottkärran. Låt eftermogna i trädgårdskomposten eller separat i ett par månader.

SOMMARKOM- POSTERAREN

Bor man i ett fritidshus som till största delen utnyttjas sommartid kan man naturligtvis kompostera även det avfallet. Bygg en större kompostbehållare av t.ex. trä och metallnät. Samla trädgårdsavfall i den och gräv ner ditt köksavfall efterhand. Behållaren ska vara skadedjurs-säker eftersom t.ex. råttor, möss, grävling och räv alltid är intresserade av mat.

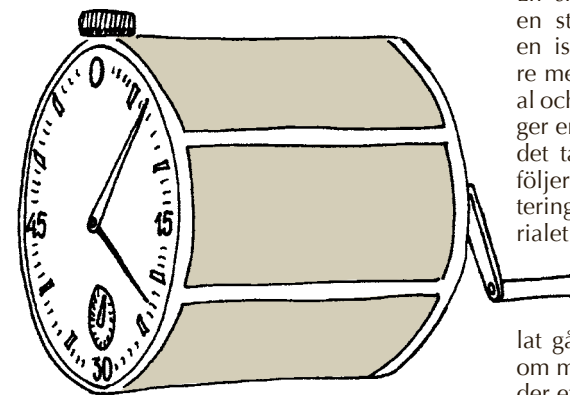
DEN MÅTTLIGE

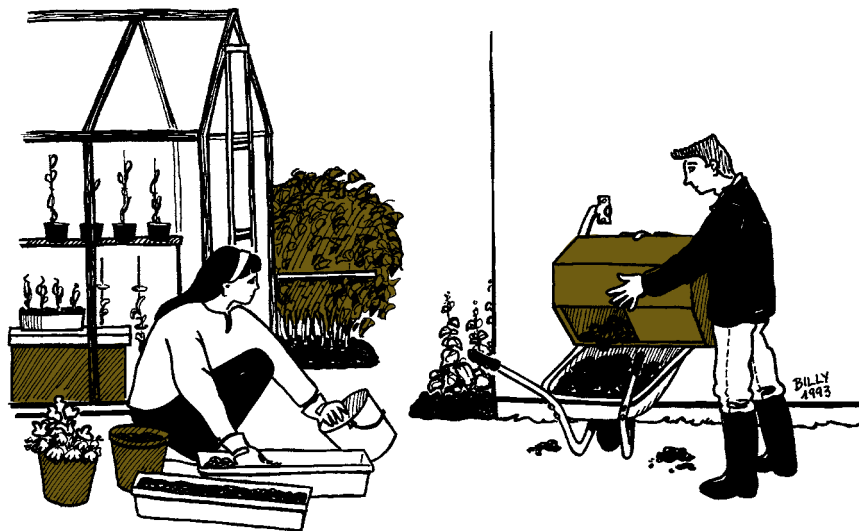
Små mängder med avfall kan komposteras i en liten behållare, roterande eller statisk. Fyll på med trädgårdsavfall om hushållsavfallet inte räcker till. Maskkompost kan också vara ett alternativ då avfallsmängderna är små.

DEN OTÅLIGE

En snabb kompostering kräver en större arbetsinsats. Använd en isolerad, roterande behållare med sågspån som strömaterial och finfördela matavfallet. Det ger en snabbkompost på den tid det tar att fylla facket, därefter följer en lika lång efterkompostering medan fack 2 fylls. Materialet ska sedan eftermogna, antingen för sig eller i trädgårdskomposten men eftersom det är finfördelat går det snabbt. Skottar man om materialet ett par gånger under eftermognaden skyndas processen på.

LÖNEN FÖR MÖDAN

När vi komposterar vårt köksavfall bidrar vi inte bara till en bättre miljö, vi får dessutom något vi har nytta av mer direkt, nämligen kompostjorden. Kompostjord är utmärkt att använda i trädgården. Den är minst lika bra, många gånger mycket bättre, än köpta planteringsjordar och jordförbättringsmedel. Dessutom ger kompostjord ett visst skydd mot jordbundna sjukdomar, som kan drabba växterna.

Bra för växterna

Komposten är rik på näringsämnen som växterna behöver. Enkelt uttryckt skiljer sig denna näring från handelsgödsel på ett avgörande sätt eftersom näringen sitter fast i komposten och frigörs i lämpliga doser. På så vis får växterna näring hela tiden. Använder man handelsgödsel löser näringen snabbt upp sig i markvattnet och blir åtkomligt för växterna omedelbart. Det är bara det att näringen, framför allt kväve, inte stannar

kvar så länge att växterna hinner "äta" upp allt. Resten av näringen går förlorad och försvinner ner i marken. Det kan jämföras med att vi äter ett stort skrovmål och sedan får fasta tills nästa skrovmål - gödsling.

Det enda näringsämne som komposten vanligen innehåller för lite av är kväve. Organiska gödselmedel som hönskötsgödsel, blodmjöl är kväverikt och fungerar på samma sätt som kompost. Man kan komplettera sin kompostjord med hönskötsgödsel för att få ett bra odlingsresultat.

Bra för ekonomin

Komposterar man sitt eget köksavfall behöver man inte köpa in jordprodukter. Komposten innehåller en del näring, inte riktigt allt kväve växterna behöver men i övrigt det mesta. På så vis minskar kostnaden för inköp av handelsgödsel.

En lätt jord blir mer vattenhållande vilket spar vatten och därmed pengar på vattenräkningen.

EXTRA KVÄVE

Ungefär 1 dl hönskötsgödsel till en 10 liters hink med kompost kan vara lämpligt att pröva med. Efterhand kan du pröva dig fram till vad som kan vara lagom. Alla kompostjordar och all hönskötsgödsel är inte lika "stark" så en lämplig blandning kan variera.

SJUKDOMAR

Vissa jordbundna sjukdomar är ganska vanliga på växter hos fritidsodlare. Exempel på sådana sjukdomar kan vara potatisål (potatiscystnematod), klumprotsjuka på kål och vissnesjuka på aster.

Många är inte medvetna om att sådana sjukdomar finns och att de uppkommer för att man odlar t.ex. potatis år ut och år in på samma ställe. Flera av dessa sjukdomar kan leva kvar i jorden mycket länge, kanske 10-15 år och väntar på sin chans att angripa. Man bör därför undvika att odla samma gröda på samma plats år ut och år in. Om man jordförbättrar med kompost är risken mindre att sjukdomarna får fäste.

Bra för jorden

Komposten kan användas på många sätt. Man kan blanda ner den i jorden, använda den som toppdress på gräsmattan och som plantjord. Läggs den ovanpå jorden runt plantorna ger den både näring och kväver en del ogräs.

Kompost har många bra egenskaper. Svårbrukade jordar blir lättare att använda och bördigare. Skörden ökar, växtrötterna trivs och utvecklas, vilket i sin tur förbättrar jorden.

Använder man handelsgödsel gödslar man växterna, använder man kompost gödslar man istället jorden så att den kan brukas under många år framåt.

DOSERING

Kompostjorden är näringsrik. Använder man den i grönsaksland och rabatter, på gräsmattor och vid plantering av träd och buskar kan man använda i stort sett obegränsade mängder.

1. Outspädd till jordförbättring och toppdress.
2. Hälften kompost/hälften jord eller torv till plantering både ute och inne.

OBS! Man ska inte så direkt i kompostjord. Vid förkultivering ska man så i vanlig inköpt såjord som är garanterat fri från ogräsfrön och sjukdomar.

Vad använder man komposten till?

Kompostjord är ett utmärkt jordförbättringsmedel och en bra planteringsjord. Särskilt bra är det att använda kompost till växter som inte har så mycket jord, dvs allt som planteras i krukor, urnor, balkonglådor m.m.

Eftersom kompost kompletterad med höns-gödsel är mycket näringsrik räcker näringen i jorden till växterna hela sommaren. Balkonglådorna kan vara gröna och fina långt in på sensommaren.

GRÖNASTE GRÄSMATTAN

Vid toppdressning av gräsmattan sprider man 1-2 cm tunt lager för att inte kväva gräset. Näringen i kompostjorden räcker inte riktigt för gräsmattans kvävebehov. Låt därför gräsklippen ligga kvar vid ett par tillfällen under sommaren. Komplettera eventuellt med organisk gräsmattegödsel som har långtidsverkan.

JORDFÖRBÄTTRING

Jordförbättra i grönsaksland och rabatter. Detta är en återkommande uppgift varje år. Efter 10-12 år kanske jorden är så fin att man inte behöver fylla på varje år. Komposten bryts ner i jorden, precis som torvmull och stallgödsel gör, så detta måste alltså upprepas om man vill behålla en bra jord. Sprid 10-30 cm kompost på jorden. Gräv om så den blandas ner 10-20 cm i jorden.

PLANTERINGSJORD

Blanda komposten med lika mycket vanlig jord eller torv. Använd hur mycket som helst vid plantering av träd, buskar och plantor ute samt till krukväxter inne.

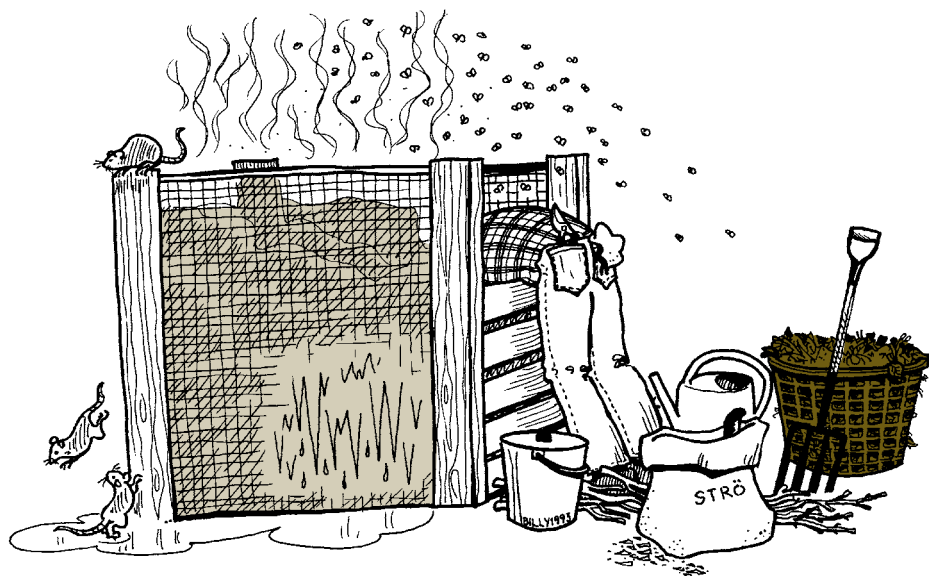
BÄSTA ODLINGSJORDEN

Använd komposten ovanpå jorden utan att bruka ner den i hobbyväxthus, i drivbänkar och vid odling av grönsaker med ytliga rötter som gurka och sallat.

KOMPOST ÖVER - ALDRIG??!

För att sprida ett 10 cm tjockt lager behövs 100 liter kompost per kvadratmeter. Till gräsmattan behövs 10-20 liter kompost per kvadratmeter. 100 kvadratmeter kräver 1000-2000 liter (1-2 kubikmeter) kompost. Var inte orolig för att det ska bli något över. Detta ska sedan upprepas varje år så komposten kommer aldrig att räcka till.

FELSÖKNINGS- SCHEMA

De flesta problem som kan dyka upp under komposteringen kan du rätta till på egen hand. Det är inte särskilt svårt. Vet du bara vad som behöver göras så kommer du inte att misslyckas. Gör dock inga drastiska ingrepp utan prova dig fram stegvis. Här följer ett schema över de vanligast förekommande problemen med förslag till åtgärder för att komma tillrätta med dem.

Schemat läser du så här.

Börja med huvudrubriken som anger själva huvudproblemet. Gå igenom de tänkbara orsakerna till problemet i tur och ordning. Pröva det åtgärdsförslag som hör till den troliga orsaken.

Om inget av förslagen hjälper kan du alltid gräva om komposten och starta på nytt. Komposten blir inte förstörd, oanvändbar eller giftig utan man kan starta om den med bra resultat.

FEL/ORSAK

ÅTGÄRD

Luktar illa

För blött, för lite syre.
För kompakt, för lite syre.

Tillsätt strömaterial och blanda om.
Tillsätt grovt strömaterial och blanda om.
Kontrollera att ventilationen fungerar och inte är igensatt.
Tillsätt strömaterial och blanda om.

För mycket kväve, luktar dynga.

Flugor och insekter

Matrester och kladd på kanter.
Låg temperatur i behållaren.

Torka av och håll rent på och runt behållaren.
Blanda om materialet och försök få en bättre process.
Kontrollera fukthalten - tillsätt vatten om det är för torrt.
Torka bort ägg och larver.
Rör om i ytan och täck med strö och/eller jord.

I springor och på kanten.
På ytan av materialet.

En del flugor får man tåla, de kläcks i mängd vissa dagar och vid vissa temperaturer sedan försvinner de.

Mycket lakvatten

För lite strömaterial.

Tillsätt strömaterial helst sågspån eller torv och blanda om.

Ingen värme, det händer inget i behållaren

För lite luft.

Blanda om och luckra, tillsätt ev. grövre material som ris, grov torv, hyvelspån etc.
Vattna och blanda om.

För torrt.
(vanligt i trädgårdskompost men händer även i hushållskomposten)
För kallt (ute).

Försök värma upp med varmt material, varmvattenflaskor, vänta på varmare väder. Fyll på material varje dag när det är mycket kallt ute.

För lite avfall i behållaren.

Fyll på mer material, ev. komplettera med trädgårdsavfall om hushållsavfallet inte räcker till.

För lite kväve.
(vanligast i trädgårdskomposten)

Tillsätt kväverikt material, t.ex. färskt gräsklipp.

Händer det inget i behållaren beror det på att det inte är någon nedbrytning igång. Det kan bero på flera saker, se också på sid. 5-6.

Komposten är frusen

För kallt ute.

Försök tina upp med hjälp av varmvattenflaskor eller kort vistelse i uppvärmt utrymme.

För lite material.

En större mängd avfall isolerar sig självt och har oftast en aktiv "kärna" av tinat material. Tillsätt avfall varje dag. Det vill säga ingen värme (se ovan).

Ingen process.

Temperaturen i behållaren sjunker

Komposten börjar bli färdig.

Blanda om materialet och om inte temperaturen stiger är det "klart".

Ingen värme. Ingen process.

Blanda om materialet och se om processen kommer igång, (se ovan).

INFORMATION

Litteratur:

Kompostboken, LT/NOK förlag.
Att lyckas med komposten,
Bildla förlag.

Tidskrifter:

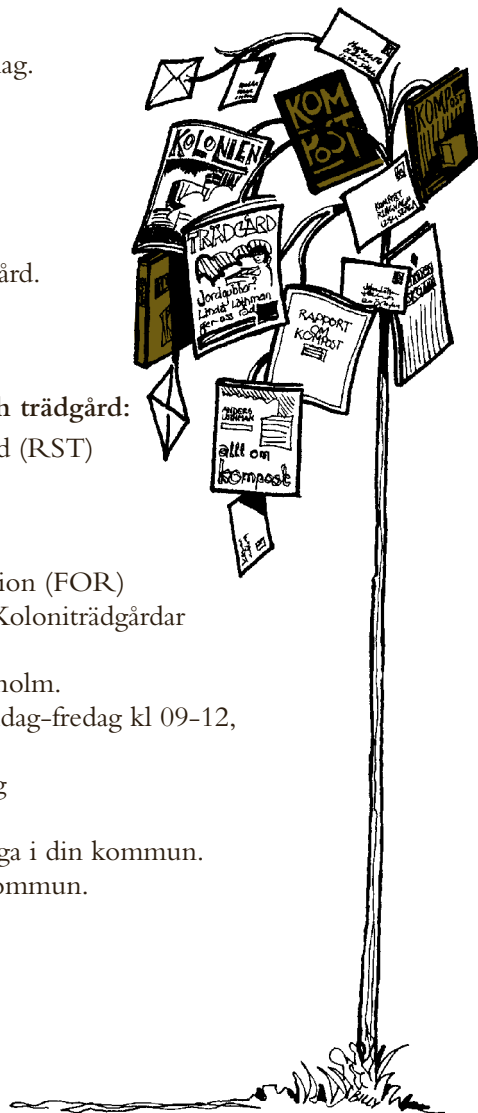
Hemträdgården, ges ut av
Riksförbundet Svensk Trädgård.
Koloniträdgården, ges ut av
Koloniträdgårdsförbundet.

Kontaktlista för kompost och trädgård:

Riksförbundet Svensk Trädgård (RST)
Box 2966, 187 29 Täby.
Telefon: 08-792 13 15.
www.tradgard.org

Fritidsodlingens Riksorganisation (FOR)
c/o Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar
och Fritidsbyar
Åsögatan 149, 116 32 Stockholm.
Telefon: 08-556 930 80 måndag-fredag kl 09-12,
måndag och torsdag 13-17.
E-post: for@fritidsodling.org
www.for.se

Miljö- och hälsoskyddsansvariga i din kommun.
Renhållningsansvariga i din kommun.

Kontakta din
kommun för att få
veta vilka regler och
bestämmelser som
gäller för komposte-
ring där du bor.

VafabMiljö

För ytterligare information eller vid förfrågningar vänd dig till:
Vafab Miljö AB, 721 87 Västerås
Telefon: 021-39 35 00